

Наукові перспективи
Видавнича група

ISSN (print) 2708-7530
DOI: 10.52058/2708-7530-2023-6(36)

НАУКОВІ ПЕРСПЕКТИВИ

СЕРІЯ: "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ", СЕРІЯ: "ПРАВО",
СЕРІЯ: "ЕКОНОМІКА", СЕРІЯ: "ПЕДАГОГІКА",
СЕРІЯ: "ПСИХОЛОГІЯ", СЕРІЯ: "МЕДИЦИНА"

Миру нашій Україні

Випуск 6(36)
2023

*Громадська наукова організація
«Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління»*

Громадська організація «Асоціація науковців України»

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

Наукові перспективи

*(Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»)*

Випуск № 6(36) 2023

Київ – 2023

*Public Scientific Organization
"Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration"*

Public Organization "Association of Scientists of Ukraine"

within the work of the Publishing Group "Scientific Perspectives"

Scientific Perspectives

*(Series "Public Administration", Series "Law", Series "Economics",
Series "Medicine", Series "Pedagogy", Series "Psychology")*

Issue № 6(36) 2023

Kiev – 2023

ISSN (print) 2708-7530

DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-6\(36\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-6(36))

Наукові перспективи: журнал. 2023. № 6(36) 2023. С.413

*Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 24.09.2020 р.
№ 1188 журналу присвоєно категорію "Б" із галузей науки:*

державне управління, право та економіка

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021

№ 1017 журналу присвоєно категорію "Б" із психології

Рекомендовано до друку Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 26.06.2023, № 7/6-23)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 24436-14376Р від 09.06.2020 р.

Журнал видається за підтримки Міжнародного економічного інституту (Есеніце, Чехія) та
КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва"

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу та реалізації кращих традицій науки в Україні та за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію, механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та медицини. Видання розраховано на дослідників, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, магістрів, фахівців-практиків.

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Головний редактор:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління, Лауреат премії Президента України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим, Лауреат премії імені Івана Франка у галузі інформаційної діяльності, Лауреат Всеукраїнської премії «Інновація в освіті — 2018», м. Київ, Україна

Заступники Головного редактора:

Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, професор, Дійсний член Академії будівництва України, професор кафедри архітектури і просторового планування Національного авіаційного університету (Київ, Україна). Заслужений будівельник України, Почесний працівник будівництва та архітектури, державний службовець 3 рангу (Київ, Україна);

Федоренко Владислав Леонідович — доктор юридичних наук, професор, DrHb - доктор хабілітований наук правничих (Польська академія наук), Заслужений юрист України, Заступник директора - завідувач Київського відділення Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» (Київ, Україна);

Дацій Олександр Іванович — доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Помиткіна Любов Віталіївна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» (Київ, Україна);

Макаренко Олександр Миколайович — доктор медичних наук, професор, академік Міжнародної академії освіти та науки, професор кафедри загальномедичних дисциплін Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна).

Редакційна колегія:

Романенко Євген Александрович — доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, проректор Національного авіаційного університету, президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна);

Арошидзе Паата — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Державного університету імені Шота Руставелі (Грузія);

Ахметова Лайла Сейсембековна — доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО, міжнародної журналістики і медіа в суспільстві факультету журналістики Казахського Національного університету (КазНУ) ім. аль-Фарабі (Казахстан);

Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Балахтар Катерина Сергіївна — здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна);

Бурик Зоряна Михайлівна — доктор наук з державного управління, старший викладач кафедри регіонального управління та місцевого самоврядування Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна);

Вашека Тетяна Володимирівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Шашіца в Пілі (м. Піла, Польща);

Вдовіна Олена Олександрівна — кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (Полтава, Україна);

Гбур Зоряна Володимирівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна);

Долгова Олена Миколаївна — кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Гвожджевiч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща);

Головач Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Гудзенко Ганна Володимирівна — кандидат медичних наук, асистент кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна);

Гуменникова Тамара Рудольфівна — доктор педагогічних наук, професор, директор Придунайської філії Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна);

Гечбаія Бадрі Нодаровiч — доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія);

Дегтяр Андрій Олегович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та підприємництва Національного аерокосмічного університету імені М.С. Жуковського, Заслужений діяч науки і техніки України (Харків, Україна);

Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна);

Журавльова Лариса Петрівна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна);

Ічанська Олена Михайлівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Кобець Дмитро Леонтійович - кандидат економічних наук (доктор філософії), доцент Хмельницького національного університету, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування (м. Хмельницький, Україна);

Коляденко Ніна Володимирівна — доктор медичних наук, доцент, завідувач кафедри медичної психології Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна);

Кошова Світлана Петрівна — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (Київ, Україна);

Лігоцький Анатолій Олексійович — доктор педагогічних наук, професор (Київ, Україна);

Лич (Назарук) Оксана Миколаївна — доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна);

Мальцев Дмитро Валерійович — кандидат медичних наук, завідувач лабораторії імунології і молекулярної біології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Київ, Україна) ;

Мельник Володимир Степанович — доктор медичних наук, професор кафедри неврології Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №1 (Київ, Україна);

Мідельський Сергій Людвигович — професор, Академік, Президент Регіональної Академії Менеджменту (Казахстан);

Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща);

Мовмига Наталія Свгенівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри безпеки праці та навколишнього середовища Національного Технічного Університету «Харківський Політехнічний Інститут» (Харків, Україна);

Мотренко Тимофій Валентинович — доктор філософських наук, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Академік Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна) ;

Нікульчев Микола Олександрович — доктор богословських наук, кандидат філософських наук, професор, доцент кафедри історії та права ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (Покровськ, Донецька область, Україна);

Недбалек Карел — доктор філософії (PhD) в галузі права, доцент, професор Європейського професійного докторату, MBA, адвокат (Чехія) ;

Новак-Каліяєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна) ;

Носирєв Олександр Олександрович — кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельно-ресторанного бізнесу Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна) ;

Орел Марія Григорівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, професор кафедри аналітичної економіки та природокористування Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Київ, Україна) ;

Пархоменко-Кучевіч Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Перестюк Інга Миколаївна — кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом (Київ, Україна) ;

Помиткін Едуард Олександрович — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна НАПН України (Київ, Україна);

Радзіховська Наталія Станіславівна — кандидат медичних наук, лікар вищої категорії, завідувач відділенням неврології КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м. Києва", асистент кафедри неврології НМУ імені О.О. Богомольця (Київ, Україна) ;

Савенко Олена Анатоліївна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і права Дніпровського державного аграрно-економічного університету, членкиня громадської наукової організації "Фінансово-економічна наукова рада" (Київ, Україна) ;

Ситник Григорій Петрович — доктор наук з державного управління, кандидат технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна) ;

Стовба Тетяна Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та морського права Херсонської державної морської академії (Херсон, Україна);

Тимошенко Наталія Юріївна — кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (м. Київ, Україна);

Титко Анна Василівна — кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник Національної академії внутрішніх справ (Київ, Україна) ;

Турчинова Ганна Володимирівна — кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничо-географічної освіти та екології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, Україна) ;

Хохліна Олена Петрівна — доктор психологічних наук, професор, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна) ;

Цимбалюк Руслан Степанович — кандидат медичних наук, доцент кафедри загальної хірургії № 1 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, декан медичного факультету №2 (Київ, Україна) ;

Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна) ;

Шаповалова Алла Миколаївна - кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії та історії Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (Київ, Україна) ;

Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна) ;

Яковицька Лада Савелівна — доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна).

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

© автори статей, 2023

© Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління», 2023

© Громадська організація «Асоціація науковців України», 2023

© Видавнича група «Наукові перспективи», 2023

ЗМІСТ

СЕРІЯ «Державне управління»

Halynska A.V. <i>MANAGEMENT PSYCHOLOGY AND CONFLICT RESOLUTION FOR ADOPTING A COLLABORATIVE APPROACH IN ORGANIZATION</i>	11
Андрієнко М.В., Гаман П.І., Овчаренко Б.О., Гордєєв П.М. <i>СУТНІСТЬ ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ У РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ СВІТУ</i>	19
Брич Л.В. <i>ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ІНВЕСТУВАННЯ У РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ</i>	31
Будеянський Б.С. <i>ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ: КРАЦІ ПРАКТИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ</i>	39
Бурик З.М. <i>МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ</i>	50
Бурик З.М., Попроцький О.П., Єрмак О.О. <i>МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ НА ДЕМОКРАТИЗАЦІЮ УПРАВЛІННЯ</i>	61
Гасюк І.Л., Баяк М.І. <i>ЗМІСТ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ СТАЛОМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД</i>	76
Даниленко Л.І. <i>МОРАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ - КРИТЕРІЙ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ</i>	93

Деревенко Л.Є. СКЛАДОВІ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В ЕКСПЕРТНО-ОЦІНОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	105
Ковальчук С.О. СТАН ТОРГІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄРОІНТЕГРАЦІЇ	119
Котляров В.О. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СУТНОСТІ ТА КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	131
Лазарів В.О. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЮ БЕЗПЕКОЮ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ: ТЕОРІЯ ТА ВИКЛИКИ	143
Пархоменко-Куцевіл О.І. ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	151
Пруднус О.О. СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОСИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМИ РЕСУРСАМИ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	163
Стефанюк О.Д., Віремейчик А.М., Єрмак О.О. АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА ТА ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ	177

СЕРІЯ «Економіка»

Гнеушева В.О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСІВ КОНЦЕНТРАЦІЇ, МОНОПОЛІЗАЦІЇ ТА КОНКУРЕНЦІЇ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	188
Дмитришин Л.І., Івасишин М.О. ІМІТАЦІЙНА МОДЕЛЬ ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄС В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ СЕКТОРІ	201

- Захарків В.Т.** 212
*СУТНІСТЬ ТА НОРМАТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ
ЯК ОБ'ЄКТУ ОБЛІКУ*
- Косолапов А.Ф.** 225
*ВПЛИВ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ НА
ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ПРО ІНВЕСТУВАННЯ*
- Николюк О.М., Борисенко Я.В.** 237
*МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ПОТЕНЦІЙНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ
ВЕРТИКАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В ОРГАНІЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ*
- Томчук О.В.** 258
*СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ
ПОТЕНЦІАЛОМ МІСТА НА ЕТАПІ ПОВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ*
- СЕРІЯ «Право»**
- Гаєвая О.В.** 269
*ЖІНКИ УКРАЇНИ У ПОЛЬЩІ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ
ПІСЛЯ 24 ЛЮТОГО 2022 РОКУ*
- Гнатів О.М.** 283
*ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ЖИТЛОВИХ
ВІДНОСИН В УКРАЇНІ*
- Гора М.І.** 293
*СТАН НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО
КУРСУ НА ЄВРОПЕЙСЬКУ ТА ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНУ
ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ*
- Ільків О.В., Андрусів У.Б.** 304
*ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ НА КОРИСТУВАННЯ ЧУЖИМ
МАЙНОМ: РЕЧОВО-ПРАВОВІ ТА КОНДИКЦІЙНІ СПОСОБИ*
- Князєв Ю.В.** 317
*ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАКТИКИ ВЗАЄМОДІЇ
СЛІДЧОГО ЗІ СВІДКАМИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ*

Маньгора В.В., Манукян Б.А. 328
РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Маньгора Т.В., Єдинач В.В. 338
ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Чечет О.О., Бабалик О.В. 347
ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВАМИ УЧАСНИКА ШЛЯХОМ ПОДАННЯ СКАРГ В АМКУ НА ВИМОГИ ЗАМОВНИКА В ПРОВЕДЕННІ ТОРГІВ

СЕРІЯ «Психологія»

Ordatii N.M. 360
FORMATION OF ENVIRONMENTAL AWARENESS OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION IN THE CONTEXT OF PRESERVING THEIR PSYCHOSOMATIC HEALTH

Дуткевич Т.В. 373
ОБРАЗ РІДНОЇ ПРИРОДИ ЯК ЗАСІБ ПОСИЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ОСІБ З ПОСТТРАВМАТИЧНИМ СТРЕСОВИМ РОЗЛАДОМ

Москалик Г.Ф., Порпуліт О.О., Прокоф'єва О.О., Гаркавенко Н.В., Кривоніс Т.Г. 387
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА МАСОВІ НАСТРОЇ

Стрижак А.Є 398
ДИНАМІКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ В УМОВАХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Шановні колеги!

Вітаю редакційну колегію, колектив редакції та всіх читачів журналу категорії Б “Наукові перспективи” з виходом у світ чергового номера.

Журнал висвітлює важливі питання у нашій науковій спільноті, чим надає велику допомогу вченим та фахівцям України.

Журнал тісно й плідно співпрацює з вищими навчальними закладами, науковими установами та громадськими інститутами, бізнес-структурами.

Відрадно, що сьогодні журнал користується досить широким визнанням та авторитетом у вчених і спеціалістів різних галузей науки.

Бажаю редколегії, колективу редакції і всім читачам журналу подальших творчих успіхів.

З повагою,

**головний редактор,
директор Видавничої групи «Наукові перспективи»,
кандидат наук з державного управління, доцент,
Лауреат премії Президента України для молодих вчених,
Лауреат премії Верховної Ради України молодим ученим**

Ірина Жукова

УДК 349.2

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-6\(36\)-338-346](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-6(36)-338-346)

Маньгора Таміла Василівна кандидат юридичних наук, доцент кафедри права, Вінницький Національний аграрний університет, вул. Пирогова, 3, м. Вінниця, 21037, тел.: (097) 439-82-32, <https://orcid.org/0000-0002-7010-8768>.

Єдинач Владислав Васильович студент 5 курсу, Вінницький національний аграрний університет, вул. Пирогова, 3, м. Вінниця, 21037,

ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. У статті досліджено основні зміни трудового законодавства, які відбулися у зв'язку із запровадженням воєнного стану на всій території України.

Акцентовано увагу на тривалості робочого часу та часу відпочинку, відпусток і оплати праці, зміні істотних умов праці та окреслено нові підстави розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця, зокрема: роботодавцю надано право розірвати трудовий договір за власною ініціативою у разі неявки працівника на роботу та відомостей про причини такої неявки понад чотири місяці, а також у разі неможливості забезпечити працівникові умови праці внаслідок про те, що внаслідок воєнних дій знищено виробничі, організаційні, технічні потужності, засоби виробництва чи майно власника або уповноваженого ним органу, необхідні для виконання роботи зазначеним працівником; уточнюється порядок призупинення трудового договору; на період дії воєнного стану скасовуються окремі обмеження, передбачені законодавством у сфері запобігання корупції, щодо зайняття іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю; з'ясовуються питання організації кадрового діловодства та архівного зберігання документів з особового складу у роботодавця тощо.

Під час дослідження було визначено оптимізацію трудового законодавства, тобто пошук оптимального варіанту, пошук оптимальної моделі правового регулювання трудових відносин з урахуванням воєнного стану та адаптацію трудового законодавства до стандартів Європейського Союзу. Наголошується, що оптимізація трудового законодавства дозволила суттєво впорядкувати порядок взаємодії працівника та роботодавця в умовах воєнного стану, виключити потенційну можливість виникнення трудових спорів у зв'язку з наявними законодавчими прогалинами в регулюванні

трудових відносин, та забезпечено належний рівень гнучкості трудових відносин, який необхідний роботодавцям в умовах воєнного стану

Ключові слова: трудові права, гарантії праці, воєнний стан, звільнення з посади, призупинення трудового договору.

Manhora Tfmila Vasylivna Candidate of Law Sciences Associate Professor of Law, Vinnytsia National Agrarian University (Vinnytsia), Pirogova St., 3, Vinnytsia, 21037, tel.: (097) 439-82-32, <https://orcid.org/0000-0002-7010-8768>.

Yedynach Vladyslav Vasylovych Student of the 5th year, Vinnytsia National Agrarian University, Pirogova St., 3, Vinnytsia, 21037

LABOR RELATIONS DURING MARTIAL LAW

Abstract. The article examines the main changes in labor legislation that occurred due to the introduction of martial law throughout the territory of Ukraine.

Emphasis is placed on the duration of working hours and time for rest, holidays and wages, changes in essential working conditions, and new grounds for terminating an employment contract at the initiative of the employer are outlined, in particular: the employer is given the right to terminate the employment contract at his own initiative in the event of the employee's absence for work and information about the reasons for such absence for more than four months, as well as in the case of the impossibility of providing the employee with working conditions, due to the fact that the production, organizational, technical capacities, means of production, or property of the owner or the body authorized by him, necessary for the performance of the work by the specified employee, were destroyed as a result of hostilities; the procedure for suspending the employment contract is specified; for the period of martial law, certain restrictions provided by the legislation in the field of corruption prevention regarding employment in other paid or entrepreneurial activities are canceled; issues of organization of personnel records and archival storage of personnel documents at the employer, etc. are clarified.

During the study, the optimization of labor legislation was determined, that is, finding the best option, finding the optimal model of legal regulation of labor relations, taking into account the martial law and adapting labor legislation to the standards of the European Union. It is emphasized that the optimization of labor legislation made it possible to significantly organize the order of interaction between the employee and the employer in the conditions of martial law, to eliminate the potential occurrence of labor disputes in connection with the existing legislative gaps in the regulation of labor relations, and ensured the appropriate level of flexibility of labor relations, which employers need in the conditions of martial law.

Keywords: labor rights, labor guarantees, martial law, dismissal from office, suspension of employment contract.

Постановка проблеми. Воєнний стан кардинально вплинув на всі сфери життя українців, особливо на трудові відносини. У цей нелегкий час кожному з нас потрібно докладати значно більше зусиль, ніж за звичайних умов, щоб продовжити працювати на своєму місці. Це необхідно аби стабілізувати економіку країни, забезпечити критично важливі потреби громадян, військових, та усунути проблеми кадрового голоду. Кодекс законів про працю за цей період зазнав дуже багато змін, тож на практиці виникає безліч запитань, пов'язаних з правовідносинами роботодавця та працівника, що зумовило потребу в теоретичному дослідженні даного питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науці трудового права питання правового регулювання трудових відносин під час воєнного стану окремо не досліджувалися, проте в цілому основні принципи щодо трудових прав та гарантій їх реалізації викладено в працях таких вчених, як В. Я. Бурак, В.В. Жернаков, П.Д. Пилипенко, В.І. Прокопенко, О.А. Ситницька, Н.М. Хуторян, О.М. Ярошенко та інші.

Мета статті є висвітлення трудових прав працівників і роботодавців під час воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Організація трудових відносин в умовах воєнного стану – це особливі трудові відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій України незалежно від форми власності, виду діяльності та галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, на період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану». На період дії воєнного стану запроваджуються обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідно до статей 43, 44 Конституції України.

Відповідно до статті 43 Конституції України держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійної підготовки, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб [1]. Використання примусової праці забороняється. Не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан.

Статтею 44 Конституцією України визначено, що порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку. Заборона страйку можлива лише на підставі закону [1].

У період дії воєнного стану не застосовуються норми законодавства про працю, законів України "Про державну службу", "Про службу в органах місцевого самоврядування", інших законодавчих актів, що регулюють діяльність державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування у частині відносин, врегульованих законодавством [2].

15 березня 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який набрав чинності 24 березня 2022 року.

З 01 липня 2022 року Державна служба з питань праці України розпочала інформаційну кампанію «Виходь на світло!». Це черговий крок до формування у суспільства розуміння важливості оформлення трудових відносин. Кампанія спрямовується на працівників і роботодавців, які продовжують працювати, але при цьому уникають належного оформлення трудових відносин та сплати податків. Кампанія реалізується за підтримки проєкту ЄС-МОП «На шляху до безпечної, здорової та задекларованої праці» [8]. Сплата податків сьогодні важлива як ніколи. І задекларована праця – це шлях до вільної, незалежної, економічно сильної держави!

Крім того, 01 липня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин», який набрав чинності 19 липня 2022 року, ним було внесено ряд змін до відповідних нормативно-правових актів у сфері трудового законодавства, зокрема до Кодексу законів про працю України, Закону України «Про оплату праці», Закону України «Про відпустки», а також до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Слід зазначити, що норми Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», які регулюють деякі аспекти трудових відносин інакше, ніж Кодекс законів про працю та інше законодавство про працю - мають пріоритетне застосування на період дії воєнного стану для працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами. Водночас, інші норми законодавства про працю, які не суперечать положенням цього Закону, також можуть або повинні застосовуватися у відносинах між працівником та роботодавцем.

Так, за загальним правилом трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі. Статтею 24 Кодексу законів про працю України визначено обов'язкові випадки укладення трудового договору в письмовій формі. Водночас положення частини 1 статті 2 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» дозволяють відступити від цих

норм та самостійно визначати на період воєнного стану форму трудового договору. На період воєнного стану допускаються строкові договори з новими працівниками, зокрема для заміни тимчасово відсутніх працівників, які перебувають в евакуації, відпустці чи втратили працездатність.

У період дії воєнного стану роботодавець має право перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди (крім переведення на роботу в іншу місцевість, на території якої тривають активні бойові дії), якщо така робота не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій, а також інших обставин, що ставлять або можуть становити загрозу життю чи нормальним життєвим умовам людей, з оплатою праці за виконану роботу не нижче середньої заробітної плати за попередньою роботою. У період дії воєнного стану норми частини 3 статті 32 Кодексу законів про працю України та інших законів України щодо повідомлення працівника про зміну істотних умов праці не застосовуються.

Фактично було збільшено кількість поважних причин, коли працівник може звільнитися за власним бажанням без попередження за два тижні та відповідно без відпрацювання цього часу. Так, у зв'язку з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника він може розірвати трудовий договір за власною ініціативою у строк, зазначений у його заяві (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури) [2].

Згідно із статтею 5 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» у період дії воєнного стану допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця у період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці (крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку) із зазначенням дати звільнення, яка є першим робочим днем, наступним за днем закінчення тимчасової непрацездатності, зазначеним у документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення відпустки.

Крім, того ми можемо розмежувати поняття розірвання та призупинення дії трудового договору, що акцентує увагу на тому, що призупинення дії трудового договору не означає припинення трудових відносин. Відповідно до змін, існують такі умови призупинення дії трудового договору у період воєнного стану: абсолютна неможливість обох сторін трудових відносин виконувати обов'язки, передбачені трудовим договором (роботодавцю – надавати роботу, працівникові – виконувати роботу); ініціатором

призупинення трудового договору можуть бути як роботодавець, так і працівник; на строк не більше ніж період дії воєнного стану; оформлюється наказом (розпорядженням) роботодавця; щодо посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування – необхідність погодження з військовими адміністраціями, які здійснюють свої повноваження на відповідній території (військові адміністрації населених пунктів та районні військові адміністрації, а за їх відсутності – обласні); роботодавець повинен за 10 календарних днів до відновлення дії трудового договору повідомити працівника про необхідність стати до роботи (у разі прийняття рішення про скасування призупинення дії трудового договору до припинення або скасування воєнного стану).

У період дії воєнного стану норма статті 43 Кодексу законів про працю України, що передбачає необхідність одержання попередньої згоди виборного органу первинної профспілкової організації на звільнення працівника – не застосовуються, крім випадків звільнення працівників підприємств, установ або організацій, обраних до профспілкових органів.

Відповідно до останніх змін в законодавстві тривалість робочого часу працівників у період воєнного стану не може перевищувати 60 годин на тиждень. Тобто таким чином законодавець фактично надав роботодавцям можливість за необхідності збільшувати робочий тиждень з 40 до 60 годин. Аналогічно роботодавець має право для працівників, яким відповідно до законодавства встановлюється скорочена тривалість робочого часу, встановити тривалість робочого часу не більше 40 годин на тиждень з відповідним обґрунтуванням необхідності такого продовження.

Якщо раніше працівники мали відпочивати щонайменше 42 години поспіль щотижня, на період воєнного стану вихідні можуть зменшити до 24 годин.

Працівники можуть піти в щорічну оплачувану відпустку під час воєнного стану, але не більш ніж на 24 календарні дні. Але законодавець дозволяє відмовити у відпустці працівникам на об'єктах критичної інфраструктури (виняток: відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, для догляду за дитиною до трьох років). Водночас працівник може попросити про неоплачувану відпустку на будь-який строк – на відмінну 15 днів на рік у мирний час.

З моменту підписання трудового договору найманий працівник має трудові права й соціальні гарантії. Тому нормами статті 10 Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» встановлено, що заробітна плата виплачується працівнику на умовах, визначених трудовим договором. Роботодавець повинен дотримуватися вимог законодавства щодо оплати праці та вживати всіх можливих заходів для забезпечення реалізації

права працівників на своєчасне отримання заробітної плати. У випадку порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, роботодавець повинен довести, що це порушення сталося саме внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили. Якщо вищезгадані обставини не доведено – роботодавець несе відповідальність згідно з законодавством. Звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили (форс-мажор) не звільняє від виконання самого зобов'язання. Таким чином після усунення вищезгаданих обставин, особа зобов'язана виконати всі свої зобов'язання перед іншою стороною. Тобто, у разі неможливості своєчасної виплати заробітної плати внаслідок ведення бойові дії, строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства.

Для забезпечення дотримання основоположних прав працівників у трудових відносинах, зокрема – в умовах воєнного стану, а також з метою легалізації зайнятості та виплати заробітної плати ухвалено рішення про відновлення заходів контролю Держпраці з обмеженого переліку підстав та питань.

Інспектори праці здійснюватимуть позапланові заходи державного нагляду (контролю), а саме – перевірятимуть дотримання вимог законодавства: в частині додержання вимог Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»; з питань виявлення неоформлених трудових відносин; з питань законності припинення трудових договорів.

Висновки. З моменту введення воєнного стану в Україні наше законодавство зазнало значних змін, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану», дана участь не минула і трудові правовідносини. Тому було прийнято Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», який визначає особливості трудових відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, у період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Норми Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», які регулюють окремі аспекти трудових відносин інакше, ніж Кодекс законів про працю та інше законодавство про працю – мають пріоритетне застосування на період дії воєнного стану для працівників усіх підприємств, установ, організацій в Україні незалежно від форми власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами. Водночас у відносинах між працівником і

роботодавцем можуть або повинні застосовуватися й інші норми трудового законодавства, що не суперечать нормам Закону. Тобто у період дії воєнного стану не застосовуються норми законодавства про працю у частині відносин, врегульованих Законом № 2136.

Також слід зазначити, що на період дії воєнного стану не діють норми Кодексу законів про працю України щодо: скорочення роботи на одну годину як при п'ятиденному, так і при шестиденному робочому тижні напередодні святкових і неробочих днів; тривалості робочого дня напередодні вихідних днів при шестиденному робочому тижні не більше 5 годин; обмеження граничних норм надурочних робіт; перенесення вихідного дня на наступний після святкового або неробочого; перенесення вихідних та робочих днів відповідно до рекомендації Кабінету Міністрів України; заборони залучення до робіт у вихідні, святкові і неробочі дні; компенсації за залучення до робіт у вихідні, святкові і неробочі дні.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28. 061996. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.06.2023)
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 23.06.2023)
3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 року. Затверджується Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 23.06.2023)
4. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 23.06.2023)
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 1 липня 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text> (дата звернення: 23.06.2023)
6. Про оплату праці: Закон України від 24 березня 1995 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст.121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.06.2023)
7. Про відпустки: Закону України від 15 листопада 1996 року. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, № 2, ст. 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 23.06.2023)
8. Сайт Держслужби з питань праці. URL: <https://dsp.gov.ua/main-news/startuvala-informatsiina-kampaniia-vykhod-na-svitlo/> (дата звернення: 23.06.2023)

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28. 061996. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1996, № 30, st. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28.061996. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1996, No. 30, Art. 141]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

2. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12 travnia 2015 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2015, № 28, st.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [On the legal regime of martial law: Law of Ukraine dated May 12, 2015. Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2015, No. 28, Article 250]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].

3. Kodeks zakoniv pro pratsiu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10.12.1971 roku. Zatverdzhuietsia Zakonom № 322-VIII vid 10.12.71 VVR, 1971, dodatok do № 50, st. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> [Code of Labor Laws of Ukraine: Law of Ukraine dated December 10, 1971. Approved by Law No. 322-VIII dated 10.12.71 of the State Government, 1971, addendum to No. 50, Art. 375]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> [in Ukrainian].

4. Pro orhanizatsiiu trudovykh vidnosyn v umovakh voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 15 bereznia 2022 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> [On the organization of labor relations under martial law: Law of Ukraine dated March 15, 2022]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> [in Ukrainian].

5. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo optymizatsii trudovykh vidnosyn: Zakon Ukrainy vid 1 lystopada 2022 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text> [On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding optimization of labor relations: Law of Ukraine dated July 1, 2022]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> [in Ukrainian].

6. Pro oplatu pratsi: Zakon Ukrainy vid 24 bereznia 1995 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1995, № 17, st.121. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> [On wages: Law of Ukraine dated March 24, 1995. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1995, No. 17, Article 121]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

7. Pro vidpustky: Zakonu Ukrainy vid 15 lystopada 1996 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1997, № 2, st. 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text> [On vacations: the Law of Ukraine dated November 15, 1996. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1997, No. 2, Art. 4]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

8. Sait Derzhsluzhby z pytan pratsi. URL: <https://dsp.gov.ua/main-news/startuvala-informatsiina-kampaniia-vykhod-na-svitlo/> [Website of the State Labor Service]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://dsp.gov.ua/main-news/startuvala-informatsiina-kampaniia-vykhod-na-svitlo/> [in Ukrainian].